

Sytuacja w zakresie jakości oceny i monitoringu warunków środowiska pracy przez jednostki podstawowe służby medycyny pracy

W polskim systemie prawnym podstawę ochrony zdrowia pracowników przed niekorzystnym wpływem środowiska pracy stanowią ustawy: kodeks pracy, ustawa o służbie medycyny pracy oraz akty wykonawcze do tych ustaw.

Kodeks pracy nałożył na pracodawcę i pracownika, między innymi, obowiązek wykonania badań profilaktycznych oraz innych form opieki profilaktycznej, niezbędnej z uwagi na warunki pracy. Przepisy ustawy o służbie medycyny pracy uzupełniły zapisy Kodeksu pracy wskazując w jakich strukturach i na jakich zasadach powinno stworzyć się warunki realizacji profilaktycznej opieki nad pracownikami.

Opiekę profilaktyczną nad pracownikami zakładu organizuje pracodawca, zawierając z jednostką służby medycyny pracy umowę o wykonanie co najmniej tych świadczeń, do których zapewnienia jest zobowiązany na podstawie Kodeksu pracy.

Pracodawca, który kieruje pracownika na badanie (wstępne, okresowe lub kontrolne) ma obowiązek przekazania lekarzowi informacji o występowaniu na stanowisku pracy czynników szkodliwych i/lub warunków uciążliwych oraz przedstawienia aktualnych wyników badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia występujących na tym stanowisku.

Z corocznych sprawozdań Państwowej Inspekcji Pracy wynika, że wiedza pracodawców - zwłaszcza prowadzących małe przedsiębiorstwa – w zakresie ciążyących na nich w tej materii obowiązków jest niewystarczająca. Nie mają oni często wiedzy o zagrożeniach występujących podczas prowadzonej przez nich działalności i nie zdają sobie sprawy z konieczności podejmowania działań zapobiegawczych. Nie zawsze też śledzą dokonujący się postęp techniczny umożliwiający wdrażanie skutecznych środków profilaktycznych.

Dobra znajomość warunków higienicznych środowiska pracy, a szczególnie umiejętność oceny ryzyka zdrowotnego, będącego rezultatem narażenia pracownika na czynniki szkodliwe i uciążliwe środowiska pracy jest jednym z podstawowych, a jednocześnie najtrudniejszym elementem roli lekarza sprawującego opiekę profilaktyczną nad pracownikami. Informacje pozyskane od pracodawcy służą lekarzowi do oceny zagrożeń dla zdrowia i życia pracownika, jakie mogą wynikać z warunków pracy, jej rodzaju i sposobu wykonywania. Dlatego też informacje otrzymane od pracodawcy powinny być ocenione przez lekarza pod kątem

kompletności i wiarygodności oraz zostać zweryfikowane w oparciu o spostrzeżenia z przeprowadzonych przez lekarza wizytacji stanowisk pracy.

W aktualnym stanie prawnym wizytowanie stanowisk pracy nie jest obligatoryjne dla lekarza sprawującego opiekę zdrowotną nad pracującymi, a jedynie zalecane. Indywidualne sprawozdania lekarzy przeprowadzających badania profilaktyczne wykazują od kilku lat tendencję spadkową zarówno w odniesieniu do liczby wizytowanych zakładów pracy, jak i stanowisk pracy. W sytuacji, kiedy wizytowanie stanowisk pracy ma miejsce w odniesieniu do 86 tys. stanowisk u niespełna 2% podmiotów gospodarczych, trudno mówić o dokonywaniu przez podstawowe jednostki smp monitoringu warunków pracy.

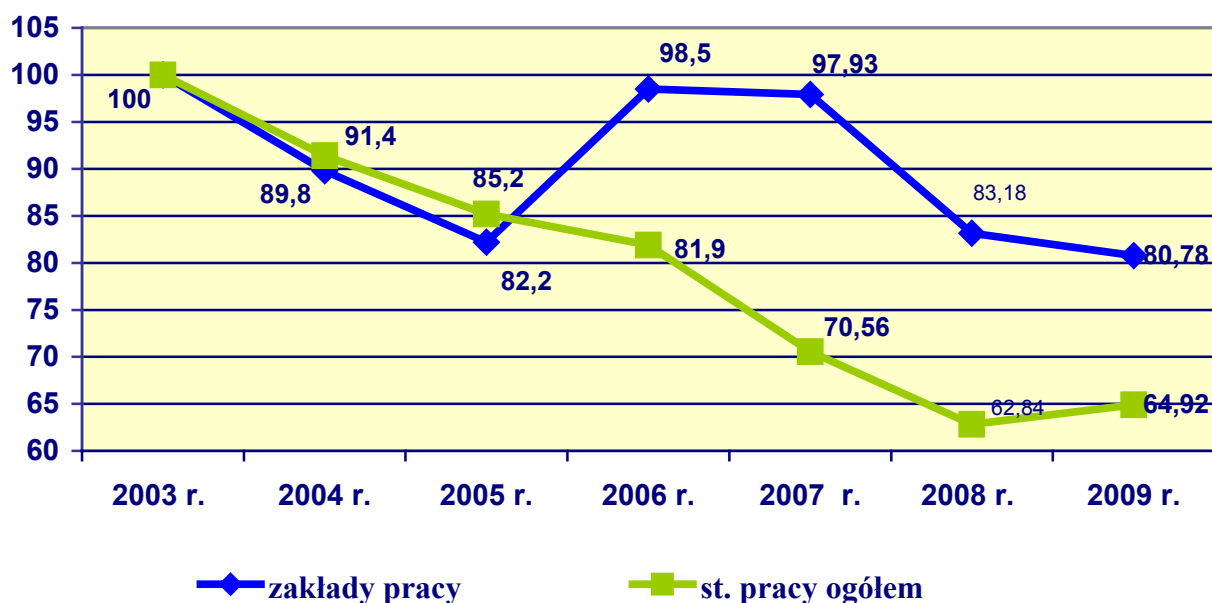
Liczba wizytowanych zakładów i stanowisk pracy

Rok	Liczba wizytowanych zakładów pracy	Liczba wizytowanych stanowisk pracy
2003	15855	132498
2004	14232	121100
2005	13027	112825
2006	15624	108533
2007	15526	93481
2008	13187	83255
2009	12807	86019

Dynamika wizytacji zakładów i stanowisk pracy w latach 2004-2009

Rok 2003 = 100%

%

Jest to zjawisko bardzo niekorzystne, gdyż wizytowanie stanowisk pracy nie tylko może, ale najczęściej ma wpływ na poprawę jakości oceny warunków pracy, w tym eliminowanie i/lub minimalizowanie zagrożeń i uciążliwości występujących w miejscu pracy. Jest także niezbędne z punktu widzenia budowania więzi między pracownikiem (podopiecznym) a lekarzem oraz budowania zaufania w kontaktach lekarz – pacjent. Lekarze smp posiadają kompetencje umożliwiające im wejście w rolę doradcy pracodawcy, ale tylko nieliczni faktycznie się jej podejmują. Lekarze pytani o przyczynę niepodjęcia tej roli i nie realizowanie wizytacji zakładów i stanowisk pracy, najczęściej wskazują na niechętnie postawy pracodawców.

Brak wizytacji w miejscu pracy podopiecznych zasadniczo uniemożliwia wykonywanie zadania zapisanego w art. 7 ust. 5 pkt 1) ustawy o służbie medycyny pracy. Przepis ten mówi o konieczności informowania przez jednostki służby medycyny pracy właściwej inspekcji o zagrożeniach dla zdrowia stwierdzonych w miejscu wykonywania pracy i o przypadkach naruszania przez pracodawcę obowiązków w zakresie ochrony zdrowia pracowników, wynikających z Kodeksu pracy, ustawy o służbie medycyny pracy i przepisów wydanych na ich podstawie. Warunkiem rzetelnego wywiązania się z tego zadania jest bowiem uzupełnienie danych od pracodawcy spostrzeżeniami poczynionymi w trakcie wizytacji zakładu i istniejących w nim stanowisk pracy.

W ramach realizowanego w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi w latach 2004-2005 projektu MATRA pn. „Redefinicja odpowiedzialności Ministra Zdrowia za opiekę zdrowotną nad pracującymi w Polsce” zaproponowano zmiany w regulacjach prawnych dotyczących między innymi wizytowania stanowisk pracy. Członkowie grupy roboczej do spraw aspektów prawnych i wielodyscyplinarności - podczas opracowywania zakresu zmian w praktyce sprawowania opieki zdrowotnej nad pracującymi – uznali, że poprawna ocena zagrożeń zdrowia na stanowisku pracy bezwzględnie wymaga wizytowania stanowisk pracy przez jednostki podstawowe służby medycyny pracy, co w praktyce najczęściej oznacza wizytowanie stanowisk pracy przez lekarza, który posiada z zakładem pracy umowę na wykonywanie profilaktycznych badań lekarskich pracowników oraz sprawowanie nad nimi profilaktycznej opieki zdrowotnej.

W wypowiedziach ekspertów z zakresu prawa pracy oraz ochrony zdrowia pracujących pojawiają się opinie wskazujące na konieczność podejmowania działań mających na celu poprawę skuteczności profilaktycznej ochrony zdrowia pracujących. Na konieczność jakościowych zmian w tym zakresie wskazywali też przedstawiciele Państwowej Inspekcji Pracy i Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Rada Ochrony Pracy, w stanowisku z dn. 29 listopada 2004r. uznała za celowe wprowadzenie zmiany przepisów ustawy o służbie medycyny pracy poprzez wprowadzenie obowiązku przeprowadzania przez lekarzy wizytacji stanowisk pracy w aspekcie występowania na nich czynników szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia oraz oceny związanego z nimi ryzyka zawodowego. W projekcie załącznika do Uchwały Rady Ministrów (datowanym na dn. 12-05-2008 r.) w sprawie ustanowienia Krajowej Strategii na Rzecz Bezpieczeństwa i Higieny pracy na lata 2008-2012 wskazano, że dla zagwarantowania pracownikom badań lekarskich dostosowanych do zagrożeń występujących w środowisku pracy służba medycyny pracy (smp) powinna dokonywać w większym zakresie rozpoznania warunków pracy panujących w zakładach poprzez częstsze wizytowanie stanowisk pracy.

W tej sytuacji konieczne jest opracowanie (zaproponowanie) rozwiązań legislacyjnych, które spowodowałyby obowiązek wizytacji stanowisk pracy przez podstawowe jednostki służby medycyny pracy. Istotne jest, aby wizytacja stanowiska pracy przez lekarza (bądź inną, współpracującą z nim w ramach podstawowych jednostek służby medycyny pracy, osobę o kwalifikacjach zawodowych niezbędnych do wykonywania zadań służby medycyny pracy) przestała mieć charakter fakultatywny, a została uregulowana jako obowiązek. W tym też duchu zaprojektowana została odpowiednia zmiana, w ciągle jeszcze konsultowanym, projekcie rozporządzenia zmieniającego Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki

Społecznej w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy.